

e-ISSN:2587-2168

Year: 2023

Vol: 9 Issue: 52

pp 1444-1452

Article ID

73551

Arrival

10 November 2023

Published

31 December 2023

DOI NUMBER<http://dx.doi.org/10.29228/ideas.73551>**How to Cite This****Article**

Karademir, Z. (2023).

"Erken

Modern/Modern

Dönem Önemli

Düşünürlerin Etik Ve

Siyaset İlişkisi Üzerine

Görüşleri",

International Journal of

Disciplines Economics

& Administrative

Sciences Studies, (e-

ISSN:2587-2168), Vol:9,

Issue:52; pp: 1444-1452

International Journal of
Disciplines Economics &
Administrative Sciences
Studies is licensed under a
Creative Commons
Attribution-NonCommercial
4.0 International License.

Erken Modern/Modern Dönem Önemli Düşünürlerin Etik Ve Siyaset İlişkisi Üzerine Görüşleri

Early Modern/Modern Period Important Thinkers' Views on the Relationship Between Ethics and Politics

Züleyha Karademir¹

¹ Doktora Öğrencisi., Kırıkkale Üniversitesi, SBE, İşletme ABD, Kırıkkale, Türkiye

ÖZET

Etik ve siyaset arasındaki ilişkinin, özellikle Batı medeniyeti üzerinden ele alınması bağlamında Antik Çağ ve Yunan düşüncesinin önemli temsilcileri üzerinden değerlendirilmeye başlanması elzemdir. Bu dönemde ahlak "mükemmellik" üzerinden, etik olgusu bağlamında ve önemli bir iddia olarak da ahlaki gerçekliğin koşullarının oluşması için bir siyasal düzeni işaret eder nitelikte bir gelişim süreci geçirmiştir. Belli noktalarda bu anlayış, günümüzdeki mevcut etik ve siyaset ilişkisinin temel parametreleri olsa da modern çağda bu konu üzerine geliştirilen düşünceler de oldukça önemli görülmektedir. Bu çalışmada, etik ve siyaset ilişkisi bağlamındaki görüşlerine yer verilen Spinoza, Kant, Hegel ve J. S. Mill'in, sadece bu konu üzerinden değil, günümüzdeki birçok sosyal ve siyasal anlamdaki sorun alanlarına ilişkin önemli görüşleri olduğu kabul edilmektedir. İki bölüm üzerinden ele alınacak bu çalışmada, modern döneme girilirken siyasal, toplumsal ve düşünsel olarak günümüze etkileyen bazı önemli düşünürlerin görüşleri üzerinden etik ve siyaset ilişkisi ortaya konularak alana katkı sunabilmek amaçlanmaktadır. Ayrıca metinde, ele alınan düşünürlerin görüşlerini inceleyen yazar ve akademisyenlerin görüşleri ve yorumları üzerinden konu ortaya konulmaya çalışılacak ve bir sosyal bilimler yöntemi olan "derinlemesine içerik analizi" kullanılacaktır. Çalışmanın sonucunda, etik ve siyaset ilişkisinin bireylerin toplumsal bir varlık olarak hareket etmeleri bağlamındaki öneminin kamu yararı ile insanların erdemli davranışları çerçevesindeki değerlendirmeleri noktasında önemli bir parametre olabileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Etik, Siyaset, Ahlak, Erken Modern Dönem, Modern Dönem

ABSTRACT

It is essential to start evaluating the relationship between ethics and politics through important representatives of Ancient and Greek thought, especially in the context of Western civilization. In this period, morality underwent a process of development through "perfectionism", in the context of the phenomenon of ethics and, as an important claim, in a way that points to a political order for the formation of the conditions for moral reality. Although at certain points this understanding is the basic parameters of the current ethical and political relationship, the thoughts developed on this issue in the modern age are also considered very important. In this study, it is accepted that Spinoza, Kant, Hegel and J. S. Mill, whose views on the relationship between ethics and politics are included, have important views not only on this subject but also on many social and political problem areas today. This study, which will be handled in two parts, aims to contribute to the field by revealing the relationship between ethics and politics through the views of some important thinkers who have influenced today politically, socially and intellectually as we enter the modern era. In addition, in the text, the subject will be tried to be revealed through the opinions and comments of writers and academics who examine the views of the thinkers discussed, and "in-depth content analysis", a social science method, will be used. As a result of the study, it seems that the relationship between ethics and politics can act as an entity that can be realized socially, is expanded, and can be an important parameter in the public evaluation of people within the framework of their virtuous behavior.

Keywords: Ethics, Politics, Morality, Early Modern Period, Modern Period.

1. GİRİŞ

Etik ile siyaset arasında ilişkinin tarihsel ve teorik olarak arka planının oldukça güçlü ve sıkı bir bağ ile birlikte ilerlediğini/ilerlemiş olduğunu söylemek pek de abartılı olmaz. Bu iki kavramın toplumsal, kültürel, psikolojik hatta ekonomik bağlamdaki birlikteliği ve birbirlerinden ayrılmaz oluşlarının modern döneme kadar ki ele alınışları noktasında bile oldukça önemli ve kapsamlı olduğu iddia edilebilir. Bu bağlam üzerinden olguların geçirmiş olduğu değişim/dönüşüm ile düşün dünyası içerisinde geçirilen değişim/dönüşümün birbirine paralel olduğu söylenebilirken, bu kavramlar üzerinden yürütülen toplumsal ve ekonomik yaşamında geçirmiş olduğu değişimi özellikle modern döneme girilirken oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlam üzerinden ele alındığında öncelikle siyaset ve etik olgularının anlam ve kavramsal çerçevesini ortaya koymak önemlidir. Öncelikle etik olgusunu ele alacak olursak, sosyal bilimler çerçevesinde "değer özgürlüğü" ya da "değer-bağımsızlığı" üzerinden belli ayrımlar noktasında değerlendirilebilen etik, pratikte ise, sosyal bilimin araştırma araçları ve hedeflerin ortaya konmasında en temel "etken" olarak ortaya konmuştur (Marshall, 1999: 211). Latince *ethica*, Yunanca *ethike*, Fransızca *éthique*, Almanca *etik* ve Osmanlıcada da *ilm-i ahlâk* olarak kullanılan kavram (Güçlü vd., 2003: 500), ayrıca da Ahlâk üzerinden konu ele alındığında, öncelikle "Fransızca *morale* karşılığı olarak kılğın törebilim" bağlamı üzerinden literatürde karşılığının tamamen "ahlâk

felsefesi” noktasında değerlendirilmektedir (Hançerlioğlu, 2000: 8-9). Siyaset olgusu ise “politika” kavramı ile günümüzde Türkçe’de aynı anlamda kullanılırken, Antik Yunan’dan gelen köklerine atıfla “insanların kentte ihtiyaç duydukları ortak kurumlarını oluşturması ve daha sonra bu kurumlarla geliştirdikleri ilişkiler” mahiyetinde geniş bir şekilde ele alınırken, temel kabulleri doğrultusundaki bir tanımla “tüm kent halkı için amaçlanan ortak hedeflere ulaşabilmek için akıllı tercihlerle hareket etmek” olarak nitelendirilmiştir (Arslan, 2016: 7-8).

Bu anlamlandırmalar üzerinden konunun ele alınacağı bu çalışmada öncelikle etik ve siyaset olgularının birbirleriyle olan ilişkilerinin tarihsel ve teorik olarak alt yapısının anlamlandırılmaya çalışılacağı “Etik ve Siyaset Olgularının İlişkisi ve Birlikteliği” başlığı üzerinden konu ele alınacaktır. Metinde daha sonra ise konu başlığının amacına uygun bir şekilde özellikle günümüz dünyasında etik ve siyaset olguları arasındaki ilişkinin kavramsal ve kuramsal olarak çizilebilmesi noktasında önemli etkileri olduğu düşünülen/görülen düşünürlerin bu konuya ilişkin ortaya koymuş oldukları fikirlerin ortaya konduğu “Modern Çağ/Çağlara Girilirken Görüşlerinde Etik ve Siyaset Olguları Arasındaki İlişkiyi Öne Çıkaran Düşünürler” başlığı üzerinden konu irdelenecektir. Metin bir “sonuç ve değerlendirme” ile nihayetlenilecektir.

Bu başlıklar üzerinden ele alınan çalışmada temel amaç olarak etik ve siyaset ilişkisinin ortaya konmasında modern döneme girilirken siyasal, toplumsal ve düşünsel olarak günümüzü etkileyen bazı önemli düşünürlerin görüşleri üzerinden konunun analiz edilebilmesine katkı sunabilmektedir. Çalışmada genel olarak günümüzde metinde ele alınan düşünürlerin görüşlerini inceleyen yazar ve akademisyenlerin görüşleri ve yorumları üzerinden konu ortaya konulmaya çalışılırken, konunun bir yöntem olarak ele alınışında da “derinlemesine içerik analizi” kullanılmıştır.

2. ETİK VE SİYASET OLGULARININ İLİŞKİSİ VE BİRLİKTELİĞİ

Bir kişinin hak ettiği şeyler ile bu kişinin yine hak etmiş olduğu ödül ve cezaların hangi parametreler üzerinden ortaya konabileceğine yönelik olarak “adalet” olgusu üzerinden “doğru” ve “yanlış”ı ortaya konması “geleneksel açıdan” oldukça “toplumsal” bir konu olarak ortaya konmuştur (Ashford, 2009: 82). Bu çerçevede yine adalet anlayışına paralel olarak ahlâkın mükemmellik üzerinden etik olgusu bağlamından Antik Yunan kavramlarının/kavramsallaştırmalarının ortak bir tez olarak “ahlâksal gerçekliğin, gerçeklik koşullarını bulduğu siyasal düzende tanımlanabilmiş olması fikrini destekler” nitelikte bir gelişim süreci işlemiştir. Özellikle metafizik olana vurgunun Antik Yunan’daki gücünün anlaşılabilmesi noktasında, “ruhun selametinin aklın belirlediği ve rasyonel tartışma ve tercihlerin desteklediği bir düzen, bir uyum olduğunu” vurgulayan Sokratesçi düşünce”nin* belirgin bir siyasal içeriği vardır. Gerçekten de Sokrates’in (M. Ö. 469-M. Ö. 399) “yurttaşlarının ruhlarını düzeltmek ve onları adil olmaya ikna etmek amacıyla kendisinin başvurduğu rasyonel inceleme ya da inançların gerçek anlamda etkili olabilmeleri için bir site çerçevesi içinde büyük ölçüde uygulanmaları” önemli görülmüştür (Canto-Sperber, 2003: 30-31).

Hem geçmişte, hem de günümüzdeki anlamlandırmaları üzerinden etikle ilgili bazı temel düşünceler ve yaklaşımların belli boyutlarda ele alınması hem geleneksel etik ve siyaset ilişkisinin hem de özellikle de modern etik ve siyaset ilişkisinin tartışılmasında önemli verilerin sağlanması bağlamında önemli olabilir (Bilge, 2012: 98). Çağdaş dönemin önemli etik uzmanı Pieper’e görüşleri çerçevesinde konu ele alınırsa, etik ile siyaset arasındaki ilişkinin temellerinin anlaşılabilmesi için yukarıda da değinildiği hali üzerinden ve modern dönem anlayışının da oluşması/olgunlaşması noktasında da yine Antik Yunan’a, spesifik olarak da daha güçlü bir şekilde konunun netleştirilebilmesi içinde Sokratesçi düşüncelerden ziyade Aristoteles’in (M. Ö. 384-M. Ö. 322) görüşlerinin önemli olduğunun modern metinlerde daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Pieper’e göre Aristoteles üzerinden konuya bakıldığı zaman, “etik insan pratiğinin ahlâki boyutunu, politika ise onun siyasal boyutunu yansıtır. Aristoteles için etik ve politika birbirinden ayrılmaz, bu nedenle *Nikomakhos’a Etik* yapıtını *Politika* adlı yapıt izler, çünkü; ‘insan hayatının bilimini kotarabilmek için elimizden geldiğince site yasası sorununu bütün kapsamıyla ele almamızı’(n)... (Eth. Nic. X, 10; 118b 1215)” yararlı olduğu noktasının ilk olarak karşılaştığı yer buradadır (aktaran Pieper, 2012: 61-62). Aristoteles bu bağlamda eylemin doğru ölçütü

*Antik Çağ’ın en önemli Yunan düşünürlerinden biri olarak kabul edilen Sokrates’in (M. Ö. 468-400) öğretisi ve bu öğretiyi belli öğreleri üzerinden takip edenlere verilen genel isim “Sokratesçilik” olarak kabul edilmektedir. Sokrates yaşadığı dönem adına “bilgisizlik” karşısında açmış olduğu savaşı aynı zaman da önemli bir düşünür kesimi için felsefenin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Bir çok bilgi kuramcısı ile kuramının ortaya koyduğu “bilginin insandan insana değişen göreci (relativizm) olduğunu savunanlardan farklı bir şekilde” Sokrates, “her insan için geçerli olan genel karakterini meydana çıkarmaya” çalışmıştır. Sokratese göre doğru bilgi ile doğru eylem arasında çok güçlü bir ilişki vardır ve “insan yaşamının ereği olan mutluluğu da bu bilgi verecektir”. Erdem ile bilgi arasında doğru bir bağ kuran Sokrates, “bilgili insan erdemli olmak zorundadır diyerek” bir noktada da ahlâk felsefesinin Antik Yunan düşüncesi adına temellerini ortaya koymuş bir düşünürdür. Bu noktada tutarlılığa dikkat çeken Sokrates, “bir davranışta erdemli, bir davranışta erdemsiz olunamaz” derken, genel olarak “töre” gerekliliğini ilk ortaya koyan düşünürlerden biri olarak da kabul edilmiştir (Hançerlioğlu, 2000: 375-376).

üzerinden olumsuzluk konusunu ele alırken, “olan ve olacak olan üzerinde yerinde kararlar verme erdemi”nin siyasal boyutunu gözler önüne sermeye çalışmıştır (Ruby, 2012: 30).

Bu noktadaki düşüncelerin genel perspektif üzerinde bir ahlâkçı anlayış olarak gelişen Stoacılık[†] tarafından dile getirildiği ifade edilmektedir. Stoacılar bu noktada “insan eylemlerinin rasyonel bir anlayışın ışığında düzenlenebileceğinin” belirtildiği Aristotelesçi düşüncenin yanı sıra “her tözün içinde yer alan ve insanların rasyonel düzenin, *kosmos*’u yaratan ve birleştiren *logos*’un parçaları gibi kabul edildiği *kosmos*’un belirleyici bir tanımına bağlı bir iç sürecin varıldığı varsayımından kopuk” bir gelişme gösterdiği kabul edilmiştir (Canto-Sperber, 2003: 33). Bu noktada görülmektedir ki Antik Yunan düşüncesi üzerinde konu irdelendiğinde konunun genel çerçevede “toplumsal adalet” bazlı “iyi toplum” öngörüsü üzerinden genel olarak fikirlerini oluşturmuşlardır (Ashford, 2009: 95).

Bu noktada özellikle bir “düzen” üzerinden Antik Yunan düşüncesindeki “yasal olan” bağlamının içeriğine bağlı kalınarak etik ile hukuk ilişkisi üzerinden konunun ele alınmasının, özellikle siyasal olanın kavranması ve anlamlandırılması boyutu üzerindeki olan etkisinin de önemli olduğu görülmüştür. Konu Antik Yunan ile başlatılsa da Antik Roma’nın konuya kattığı veya konunun ele alınışı noktasında iki olgunun birlikteliği üzerinde oldukça etkili olduğu görülmüştür. Bu konu Hazlitt’e göre, “Romalı hukukçuların elinde, tabiatın verdiği haklarla geleneklerin ve sosyal mutabakatın verdiği haklar üzerindeki teoriler (siyasal sözleşme teorileri), tabiatın verdiği haklar arasında bir farklılaşma ortaya çıkardı. Mantığa dayalı kurallar tabiatın verdiği hukuku oluşturuyordu. Tabiatın verdiği haklar ve adalet ise, tabiatın sağladığı hukuk veya tabii hukuk haline geldi. O tarihten bu yana tabii hukuk düşünürlerinin özelliği haline gelen hukukiliğin (siyasi olanla beraber) ahlâkla tanımlanması işte bu biçimde başla(mıştır) (Hazlitt, 2006: 77)”.

Roma devleti henüz ortadan kalkmadan Hıristiyanlığın ortaya çıkmasıyla birlikte de özellikle Augustinus (354-430) gibi şahsiyetler üzerinden, Roma ve Roma düşün dünyasının ortaya koyduğu neredeyse tüm siyasal ve sosyal değerlere karşı iddialar geliştirilmeye başlanmıştır. Bu noktadaki genel düşüncenin, “gerçek ve adil devlet, ancak Tanrıya saygı gösteren bir devlet” nosyonu üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Bu durum siyasal ve toplumsal olanın “iki işlevsel kurum” üzerinden tartışılması gibi bir durum doğurmuş ve Kilise ile devlet arasında “yaşamın tinsel ve dünyevi yanlarını uyum sağlayıcı bir şekilde iki etki alanına” bölüştürülmesiyle birlikte, “sonal olarak Tanrı’ya karşı sadakat ve yükümlülüğü temsil eden” bir anlayışın tamamen “dinbilimsel” yani *teolojik* bir alan olarak insan yaşamının her alanını belirlemiştir (Miller vd., 1995: 173).

Tarihsel bağlam üzerinden Batı’daki gelişimi bu alt yapının belli parametreleri üzerine inşası kaçınılmaz olan modern siyasetin ve siyaset felsefesinin şekillendiğine kuşku yoktur. Bu noktada oluşan tüm ahlâksal bağlamın da bu saikler ile olan ilişkisi üzerinden siyaseti şekillendirdiği görülmüştür. Bu konu üzerinde modern siyasal düşüncenin ve onun temsilcilerinin etik odaklı nasıl bir yol izlediklerine yönelik olarak Ruby’nin aşağıdaki bakış açısı önemli olabilir:

“(Modern) filozoflar yasallık ve meşruluğu karşı karşıya koyarlar; meşruluk için kararlaştırdıkları tanımdan hareketle iktidar ilişkileri ya da yasaya itaat, haklı/adil olan için tatmin edicidir. Talep ettikleri adalet rejimi gereği, filozoflar entelektüel statüleri dolayısıyla, iktidarın cazibelerine, gerçekliği çarpıtan söylemlere, ortak inançların baştan çıkarıcılığına direnme yönünde etik mecburiyete sahiptirler. Siyaset filozofunun erdemi toplumla bütünleşmesi değil, daha ziyade, zamansız olabilmesidir (Ruby, 2012: 130)”.

Modern dönemde etiğin ahlâk ile birlikteliğinin beraber yürütülmesi noktasında önemli bir felsefi çabaya girildiği görülmüştür. Çünkü geleneksel olan ile modern olanın önce insanoğlu tarafından özellikle ahlâk felsefesi içinde etiğin bir evrensel kabullere dayalı bir normlar manzumesi olması, toplumsal bağlamdaki sıkıntıların gideril(ebil)mesi ve daha sonra siyasetinde içinde olduğu tüm sosyal bilimler veya alanlar içinde değerlendirilmesi yönünde olmuştur. Bu konu üzerinde Bauman’ın sözleri, modern dönem anlamında içinde siyasetinde olduğu olgular ile etik ilişkisinin anlaşılabilmesi noktasında dikkat çekicidir:

[†]Aklın egemenliği üzerinden, doğaya uygun bir şekilde yaşamayı vaaz eden ve “ruhun duygular karşısında sarsılmazlığını (ruh dinginliği) ve duyumsamazlığı (duygulara kapılmama), bir yandan da dünya yurttaşlığı ülküsünü savunan” bir Antik dönem Yunan felsefe ekollerden biri olan Stoacılık, “tüm Tanrı”, “uşçu” ve “maddeci” görüşleri de savunmasıyla dikkat çeken önemli bir felsefi akım olarak görülmektedir. Felsefe tarihi içinde üç dönem olarak değerlendirilen Stoacılık, “eski Stoa”, “orta Stoa” ve “Roma Stoası” olarak üç dönem üzerinden değerlendirilmektedir. Tarihsel ve siyasal olarak Roma döneminde daha etkin ve toplumsal kabulü noktasında daha çok izlenen bir öğreti olarak kabul edilen Stoacılık, “evrenin usunun varlığını bütünüyle kabul etmişler; evrenin dışında ne bir varlığın ne de bir varlık alanının bulunmadığını öne sürmüştür”. Onlara göre evrendeki her insan, evrenden payını alır ya da alacaktır, bu nedenle de “varolan tek iyinin erdem olduğu, erdemin kendisine de ancak bilgi yoluyla ulaşmanın olanaklı olduğu düşüncesini” oldukça güçlü bir şekilde savunan Stoacılık, dönemindeki en önemli ahlâki felsefi geleneklerden biri olarak da kabul edilmiştir (Güçlü vd., 2003: 1370).

“Ahlâki pratiğin müphemlikleri ile etiğin, ahlâk kuramının açmazları arasında ahenkli bir tını var: Ahlâki kriz etik bir krize yansır. Etik tek ahlâk kuralı, her ahlâklı kişinin itaat etmek zorunda olduğu, birbiriyle tutarlı ilkelerden oluşan tek buyruklar grubu insani tarzların ve ideallerin çoğulluğunu bir tehdit, ahlâki yargıların müphemliğini düzeltilmesi gereken marazi bir durum olarak görür. Modern dönem boyunca ahlâk felsefecilerinin çabaları, çoğulluğun azaltılması ve ahlâki müphemliğin def edilmesi hedefine yönelikti. Modernlik koşulları altında yaşayan çoğu erkek ve kadın gibi, modern etik, modern ahlâkın gündelik yaşam pratiğinde kalıba döküldüğü tatsız durumlardan bir çıkış yolu aramıştır (Bauman, 2011: 33)”.

Bu düzlem üzerinden değerlendirildiğinde modern dönemlerle birlikte bu felsefi alt yapının geliştirdiği etik değerlere dayandığı görülen siyasetin ise en önemli sorun alanlarından biri gelişen eşitlik ve adalet anlayışları ya da düşünce kalıpları üzerinden “bölüşüm” konusu olmuştur. Özellikle siyasetin “kimin neyi, nerede, ne zaman ve ne alacağına veya alamayacağına ilişkin kararlar bütünü” olarak ortaya konulmaya başlamasından sonra, “bireylerin yaşamsal çıkarları ... işin sonunda fiziksel mücadeleye, çatışmaya dönmesine önlemenin tek yolu, (alınan) kararların çok sağlam bir haklılık zeminine oturtulması olabilir. Siyasal kararların ve uygulamaların haklı ve adil olup, olmadığına ilişkin etik yargılar, siyasette etiğin en önemli öğelerinden biri” olması gibi bir durumun ortaya çıktığını göstermektedir (Aydın, 2012: 104).

Yukarıdaki ele alınan şekil üzerinden değerlendirme konusu edildiğinde etik ve siyaset arasındaki ilgi ve ilişkinin oldukça önemli ve güçlü bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Yani şöyle söylenebilir ki her iki olgu da birbirinin tamamlayıcısı niteliğindedir ve aynı zamanda ele alınan konuların mahiyeti çerçevesinde de birbirlerine de belli bağlamlar içinde ihtiyaç duymaları gibi bir durum söz konusu olabilir. Bu bağlam içinde de etik olmadan siyasetin eksik olacağı veya farklı boyutlarda olumsuz yollara sapabileceği bile ifade edilebileceği gibi, siyasetin gücünden yoksun apolitik bir değerler manzumesi olarak etiğin de bir toplumda kendi önemi çerçevesinde etkili olması pek mümkün görülmemektedir (Yılmaz ve Doğan, 2013: 882). Bu yaklaşımların yanı sıra etik ile siyaset arasında yakın ve etkileşimin güçlü olduğu bir ilişki bulunmasına rağmen bazı farklılıklardan da bahsetmek mümkündür. Bu bağlamdaki en önemli farklardan biri etiğin bireysel yararı, siyasetin ise kamusal yararı daha üstün görmesi konusu noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda da bireysel yarar olmadan kamu yararının elde edilmesi zor olduğu da tarihsel gerçekler bağlamında ortada olduğu için, benzer şekilde kamu yararı olmadan da bireysel yarar sağlamanın oldukça güç olduğu paradoksunun bu ikili ilişkide çözülmesi gereken önemli bir sorun alanı olarak ortada durduğu da bir gerçekliktir (Yılmaz, 2022: 16).

Bu ve bu gibi farklı anlamlandırmalar üzerinden değerlendirme konusu edilebilecek olan siyaset-etik ilişkisinin günümüzde almış olduğu şeklin anlaşılabilmesi için özellikle modern döneme girilirken ön planda olan filozof ve düşünürlerin görüşleri konuya ilişkin olarak bugünkü düşüncelerin şekillenmesi önemli etkileri olmuştur. Bu iki olgu arasındaki ilişkinin daha net ve anlamlı olarak ortaya konulabilmesi için bu bağlamda, Spinoza, Hegel, Kant ve J. S. Mill gibi temelde kısmen ahlâk filozofu olarak da değerlendirile(bile)n/görüşleri ön plana çıkan önemli düşünürlerin belirleyici/etkili/kabul görmüş temel görüşleri spesifik ve tamamen siyaset-etik ilişkisi odaklı olarak (bu düşünür ve filozofların etik bağlam üzerinden siyasal söylevlerini inceleyen ve yorumlayan çağdaş yazar ve akademisyenlerin görüşleri ile aktarımları üzerinden) ortaya konulursa konunun daha anlamlı bir perspektiften ele alınabileceği görülmektedir.

3. MODERN ÇAĞ/ÇAĞLARA GİRİLİRKEN GÖRÜŞLERİNDE ETİK VE SİYASET OLGULARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ ÖNE ÇIKAN DÜŞÜNÜRLER

Etik ve siyaset ilişkisi bağlamındaki tarihsel ve teorik anlamdaki değişim ve dönüşümün özellikle modern döneme giriliş aşamasında daha sonra dünyayı ahlak ve siyaset felsefesi noktasında önemli boyutlarda etkileyen düşünürler üzerinden ele almak mümkündür. Bu noktada yukarıda da değinildiği şekli üzerinden ikisi Alman, biri Hollandalı ve biri de İngiliz olmak üzere 17. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında yaşamış olan Spinoza, Kant, Hegel ve J. S. Mill üzerinden değerlendirmek yerinde olacaktır. Aşağıda bu dört düşünürün siyaset ve etik ilişkisi bağlamındaki düşünceleri ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

3.1. Spinoza'nın Siyaset ve Etik İlişkisi Bağlamında Görüşleri

Spinoza (1632-1677), Aydınlanma Çağı'ndan hemen önce geliştirmiş olduğu fikirleriyle birlikte meşhur *Siyaset İncelemesi* adlı eserinde siyasetin yeni ilkeleri olarak gördüğü “güç, erk/iktidar, doğal hak, devlet, çokluk, özgürlük” gibi kavramlar aracılığıyla, “siyasal anayasal ilişki” olarak nitelendirdiği “yurttaş-devlet ilişkisine dair kafa karışıklıkları çözümler, ardından da şehrin tutarlılığı meselesine özenle eğilerek” modern dönem öncesi önemli bir teorik açıklığı kapatmaya çalışmıştır. Bu çerçevede bireyin devlete olan itaatinin sağlanması noktasında yeni bir ahlaki formasyon olarak, ilahi hukukun meydan okumasına karşılık

verebilmek için, doğal bir toplumluluğun var olup olmadığı sorununu aşmış olmak, siyasal toplumun her durumda kökten bir durum değişikliğini getirdiğini” gösterebilmek için büyük bir çaba sarf etmiştir (Ruby, 2012: 77-78).

Ortaya koymuş olduğu siyasal ve sosyal fikirlerin çağı noktasında oldukça ileri ve farklı olduğu da ileri sürülen Spinoza'nın, genel olarak metafizik öğelere bağlı kalmakla birlikte “özgürlüğün” zorunluluğun kavranması şeklindeki öngörüsünün çerçevesinde, “Tanrı’yla doğayı özdeşleştirmiş, sonlu bireyleri sonsuz bir tözün kipleri (görünümleri) saymış ve tüm sonluların tek bir tözden zorunlu olarak türediklerini ileri sürmesiyle” bir çok ahlâk düşünüründen ayrılmıştır. Bu iddiaları doğrultusunda, “bilginin amacını, insanın doğaya egemen olmasıyla açıklamaya” çalışan Spinoza, insanın ruhsal yapısı adına algının duyguya indirgenmesi üzerinden de “iradeyi istekle özdeşleştirerek”, genel bağlamda “insan davranışlarının kişisel çıkar ve savunmasıyla yönetildiğini” ileri sürerken, materyalist bir anlayışın tezahürü olarak da insanın özgürleşmesiyle kendisine ket vuran tüm “tutsaklıklardan” kurtulacağı yönündeki savlarını güçlendirmeye çalışmıştır. Modern dönemleri de etkileyen etik düşünceler bağlamında oldukça radikal fikirlerin gelişmesinde etkili olduğu görülen/bilinen Spinoza, erdemli olmayı da insanın özgür olmasında arayarak, “iyi, zekâyı geliştiren şey; kötü, zekâyı bulandıran şeydir, (Bu bağlamda) Erdem, güçlü olmaktır. Güçlü olmak için de özgür olmak gerekir” anlamlandırmasında bulunmuştur (aktaran Hançerlioğlu, 2000: 382).

Spinoza'nın metafiziksel yaklaşımının ve onun genel olarak evrende aradığı “sonsuz tözün üretkenliğinin” bir şekilde ontolojik olarak ortaya konması ile birlikte onun ahlâk anlayışı çerçevesinde betimlediği “siyasal eylemin teorik meşruiyetine her türlü başvurunun ortadan kalkmasında yatan klasik siyaset felsefesinin antropolojik ve hukuksal-siyasal anlayışların yeniden ele alınmasına” götürdüğü görülmüştür. Bu bağlamda modern çağlara ışık tutan siyasal anlayışları ile etik bağlamı üzerinden hukuki bir boyuta götüren Spinoza, “kitlenin optimal siyasetin örgütlenme biçimi tercihinde gelince her türlü teorik meşruiyetin eleştirisi, felsefi tercihi, demokratik rejim ya da aristokratik veya monarşik rejimler içinde anayasal olarak güvence altına alınmış olabildiğince çok demokrasi lehine unsuru kesinlikle dışlanamaz” bir şekilde ele almış ve geliştirmiştir (Lazzeri, 2003: 830).

3.2. Kant'ın Siyaset ve Etik İlişkisi Bağlamında Görüşleri

Temel olarak ahlaki eylemin amacının, göreceli bir kavram olan “mutluluk” ile değil de “ödev” olduğunu öne süren ünlü Alman düşünürü Kant (1724-1804), insanın tam olarak eğiliminden dolayı değil de “ödevi” olma gereğinden dolayı yaptığı davranışlarının bir anlamı olduğunu söyleyerek, “Yakınlarımızı, komşumuzu, düşmanımız bile olsalar, sevmeyi buyuran kutsal kitaptaki yerleri de böyle anlamak gerekir. Çünkü bir eğilim olarak sevgi buyurulamaz” şeklindeki görüşü ile konuya yaklaşmıştır (aktaran Bilge, 2012: 100). Bu görüşleri ile konuya ilişkin fikirlerinin irdelenebileceği görülen ve felsefe alanında modern dönemdeki en saygın şahsiyetlerden biri olarak kabul edilen Kant, özellikle onun felsefi eleştiriler olarak 1781 ile 1790 yılları arasında sığdırarak yazdığı üç eser olan, *Salt Aklın Eleştirisi*, *Pratik Aklın Eleştirisi* ve *Yargı Gücünün Eleştirisi* adlı çalışmalarına dayanmaktadır. Modern döneme girilirken temel siyasal öngörülleri ve fikirlerinin tamamen “ahlâk ve siyasetin birbiriyle ilişkisine” dayanan yegâne filozof olarak nitelendirilen Kant, özellikle geliştirmiş olduğu “daima ‘iyi istençli’li olmayı, kişileri asla keyfi amaçlar için araç gibi değil, ‘kendilerinde amaçlar’ olarak görmeyi gerektiren ‘kategorik emir’ kavramına” ilişkin teorisıyla birlikte, bir filozof olarak kendi temel fikrini “siyasetin ahlâk karşısında diz çökmesi” olarak ifade etmesi, siyaset felsefesi adına çok önemli bir durumdur. Çünkü Kant’a göre siyaset eğer törelere ve geleneksel olana saygılı olmadığı takdirde tek bir fikrinsel adım atamayacak bir olgudur. Bu noktada insanoğlunun ortaya koydukları siyasal düşünce ve pratiklerin eğer “aydınlanma” ve “cumhuriyetçilik” idealleri çerçevesinde gelişmemesi durumunda, yasaya ve akla uygun eylemlerin siyasal anlamda başarıya ulaşma şansının oldukça zor olduğunu ifade etmiştir (aktaran Miller vd., 1995: 13).

Tarihsel bakış açısı içerisinde ele alınan düşünürlerin büyük bir çoğunluğunun siyaset-etik ilişkisi içinde fikirleri ve ortaya koymuş oldukları teoriler tartışılırken özellikle “kuramsal akıl karşısında pratik akla tanıdığı öncelik” ile biricik noktada değerlendirilen Kant, insanın “ergin olmayışı” bağlamı üzerinden konuya yaklaşmıştır. Kant'ın bu insanın ergin olmayışı düşüncesinin temeli “(insanın) başkası tarafından yönlendirilmeden kendi aklını kullanamamak durumu” olarak betimlenirken, insanın ergin olmayış durumunun anlık yetersizliklerden ziyade “bir başkası tarafından yönlendirilmeye gerek duymadan karar verememekten ve cesur olmamaktan ileri geliyorsa, bu anlamda kabahat insanın kendindedir” şeklinde izah edilmiştir. Kant’a göre buradaki temel insan yaklaşımı, “nasılsa diğerleri can sıkıcı şeyleri benim adına üstlenecektir” üzerinden oluşan bir genel durumun, insanı sokmuş olduğu ahlaki paradoks olduğu yönündeki kabulleri oluşturmaktadır (Pieper, 2012: 14, 28).

Kant yukarıdaki düşüncelerinin temel çerçevesi içinde genel olarak ortaya koymuş olduğu “saf aklın eleştirisi” nosyonunu siyasal ve toplumsal bir boyut içinde, “yani, nesnelliğin şu şekilde değil de tam da bu şekilde, şu ölçütlere göre değil de bu ölçütlere (özdeşlik, sebep) göre düşünmemizin nedenlerini sorgulamak; görünüşe bakılırsa bu ölçütlere insanlığa ortak olmalarını (örneğin, söz konusu ilkeleri kullanmış ya da kullanan bilimlerin evrensel bir şekilde iletilme ya da tartışılma kapasitesi bu tür bir toplumun varlığını kanıtlar) ve böylece etik bir perspektifi (öznel arası iletişim perspektifini) temellendirmelerini sağlayan nedenleri de sorgulamak” üzerinden bir siyaset ile etik ilişkisi içeren bir yapıya doğru geliştirdiğini görmek mümkündür (Ferry ve Renault, 2015: 211-212).

3.3. Hegel’in Siyaset ve Etik İlişkisi Bağlamında Görüşleri

Günümüz dünyasını etkileyen önemli bir Aydınlanma dönemini görmüş düşünürü olan Hegel (1770-1831), “kültürel mirasa sahip çıkma” anlayışı üzerinden felsefi düşüncelerini geliştirmiş olan bir filozoftur. Prusya’daki yüzyıllardır dini ayrımlar üzerinden süren Kuzey-Güney ayrımının, Almanlar üzerindeki ulusal ve uluslararası anlamdaki siyasal olumsuzlukları üzerine kafa yoran Hegel, tarih ve din konularında önemli bir birikime sahiptir ve fikirlerini de bu konular üzerinde yoğunlaştırarak, geliştirme uğraşına girişmiştir. Sanat ile Antik Yunan’a her yönleriyle büyük bir ilgi duyan Hegel, Aydınlanma’nın ideali olan “kendi kaderini tayin hakkı” üzerinden “milliyetçi” bağlam noktasında siyasal fikirlerinin gelişmesine yönelmiştir (Thomson, 2006: 171). Bu noktada Antik Yunan şehir devletlerinin “bir toplumun organik hayatındaki katılma” üzerinden siyasal görüşlerinin bir toplumun birlik, bütünlük ve bu sürece katkı sağlayacak yurttaşın üretimi/oluşumu bağlamında, daha sonra kendisini “ulusun ruhu” görüşüne ulaştırarak olan ulusu temel alan ahlâki anlayışını geliştirmeye çalışmıştır.

Bu görüşleri üzerinden okunduğunda Hegel’in görüşleri çerçevesinde tin, kendisini bireyin özgür ve rasyonel iradesinde kısmen, toplumsal kurum ve yasalarda tam olarak ifade eden bir güç olarak ortaya çıkarken, onun görüşlerinde Kant’tan farklılaşan durum, felsefeyi doğa bilimlerin hizmetinde görmemesi olarak ön plana çıkmıştır. Bu bağlam üzerinden de Hegel için etik de psikoloji ve doğa bilimine tabi olmayan bir bilim olarak ele alınmıştır. Bu noktada görülmüştür ki Hegel’in etik kavramlaştırması ile siyasal teori arasında kurduğu ilişkinin ayırt edici en önemli özelliği, bireye odaklı olmaktan ziyade topluma öncelik tanınmasıdır (Bezci, 2006: 36).

Ortaya koymuş olduğu bu görüşleri üzerinden daha sonra Marx (1818-1883) dâhil bir çok önemli 19. Yüzyıl düşünürü etkileyecek olan özgün “idealist felsefesini” ortaya koyan Hegel, bu anlayışı üzerinden de meşhur “tarif felsefesi” düşüncesini üreterek, “felsefi olayların mantığını bulmaya çalışmıştır”. Bu felsefe üzerine yaptığı çalışmalar, aynı zamanda onun siyaset ve etik arasındaki ilişkilerinin güçlü bir şekilde ele alındığı “akıl olan gerçektir” düsturuna dayalı görüşlerinin de temelini oluşturmuştur. Hegel’in tarihsel bağlam üzerinden şekillendirdiği ahlâk düşüncesine göre, “insanlığın tarih içinde ilerlemesi çeşitli, birbirine zıt güçlerin etkisi altında belli olmayan bir sona doğru ilerlemesi değildir. İnsanlık daha ‘iyiye’ ulaşmak için gelişmektedir, derece derece ‘Yüce ruha’ ve onun esas ilkesi olan özgürlüğe ulaşmak için hareket etmektedir”. Hegel bu bağlam üzerinden kendisine özgü şekilde kullanmış olduğu Antik Yunan düşüncesi düzlemine paralel olarak geliştirmiş olduğu “diyalektik”[‡] düşüncesi üzerinden tez-antitez-sentez görüşleri çerçevesinden “güçlü bir devlet” imgesi bağlamında bir siyasal sitem resmetmiştir. Hegel bu görüşlerini de, “devlet aklîdir, böyle olunca iyi ve mükemmel devleti aramanın anlamı yoktur, eğer devlet varsa olması gerektiği gibidir” diyerek temellendirmiş ve günümüzdeki modern devletin bir olgu olarak ortaya çıkmasına önemli bir katkı sağlamıştır (aktaran Göze, 1995: 232-233).

Görüşleri ile siyaset felsefesini aşarak bir “devlet felsefesi” düşüncesi ortaya koymuş olduğuna şüphe olmayan Hegel, toplumsal olanı belirleyen bir siyasal olgu olarak insanların ortak yaşamı ile hukuksal anlamda geniş bir perspektiften, “içinde halkın kimliğinin, kendilerini gene devlet aracılığı ile ifadesini bulduğu devlet bu özellikleriyle bir organizasyondur. Ama toplum ve bireyler arasındaki bu tür bir organik bağın iki özelliği vardır: Özel ve nesnel özellikler; biri ‘yapı, örgütlenme’, öbürü ‘yurttaşlık’tır. Bu iki özellik, devletin bedeni ve ruhu(dur)” şeklindeki, modern dünyadaki devlet tanımlanmasının da şekillenmesinde önemli bir etkisi olan ulus-devlet aygıtının, bir toplumsal ahlâk anlayışı şeklinde Batı jargonunda gelişmesinin önünü açmıştır (Bourgeois, 2003: 364). Burada Hegel, modern bireyin ve devletin gerçekleşmesi bağlamında, modern insanın “mükemmel toplum rüyasına, tarihin akışını İyi’ye ve bireyde verili bir özgürlüğün duygularına tabi kılmak

[‡]Özellikle Antik Yunan felsefesi içinde “diyalektik” olarak kullanılan , spesifik olarak da Platon’un genel düşünce sistematigi içinde diyalektik, “felsefeye düşünmenin bilgisine götüren yol; felsefeye düşünmenin mantığa dayalı en yüksek yöntemi” olarak kabul edilmiştir. Sokratesçi düşünce sistematiginde etkin bir düşünce olduğu için Platon’un özellikle üzerinde durmuş olduğu bu anlayış, “soru sorma ve yanıtlama yordamına yaslanan, karşıtlıklar içinde yol alan bir karşılıklı konuşma ve düşünme (ya da tartışma) yöntemi olarak, bizi ‘doğru’ya ulaştıracak kavramların, özellikle de ahlâki kavramların, kesim tanımlarına varabileceğimiz bir uslamlama ya da akıl yürütme yöntemi olarak da işlev” gördüğü genel kabul şeklinde “mantıksal” bir yol olarak da kabul edilmiştir (Güçlü, 2003: 379-380).

isteyen ‘güzel ruh’ un romantik coşumlarına teslim ol(muş)’ olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır (Ruby, 2012: 105).

3.4. John Stuart Mill’in Siyaset ve Etik İlişkisi Bağlamında Görüşleri

Babası James Mill’in (1773-1836) de gelişmesinde önemli etkileri olduğu kabul edilen *fyadacılık*⁸ (yarcılık) felsefe ekolünün ikinci kuşaktan en önemli temsilcisi olarak kabul edilen Mill (1806-1873), birey eylemlerinin değerlendirilmesi noktasında önemli bir uygulama olarak görülen “hazcılığın temel özellikleri konusunda” bir çok faydacı düşünürle uzlaşırken, toplumsal ve siyasal bağlamda ise “tüm zevk ve sıkıntı biçimlerinin türdeş olduğunu kabul etmeyerek”, bu anlamlandırma içinde “ahlâksal değerlerin kaynağı sadece ve sadece zevkse eğer, bazı zevklerin ‘ötekiler’den daha üstün olması, niceliksel olarak daha güçlü zevkler olmaları dışında nasıl açıklanır?” ön görüşü üzerinden “insan davranışlarına” siyaset de dâhil olmak üzere ayrıntılı analizlere girişmiş olan bir düşünürdür. Yine bu bağlam üzerinden ele alındığı da tüm faydacı düşünürler gibi psikolojik bir hazcılık yani temel tezi, zevk anlayışının her türlü insan davranışının temelini oluşturduğu düşüncesi üzerinden değerlendirme konusu ederken, Mill “genel mutluluğun sadece psikolojik olarak mümkün olmadığını, aynı zamanda ahlâksal açıdan arzu edilebilir olduğunu göstermeye çalışırken yararlılık ilkesinin temel özelliğini de doğrulamak” üzerinden siyaset ile etik arasındaki ilişkiyi özellikle “toplumsal mutluluk” üzerinden okumaya çalışmasıyla çağdaşlarından farklılaşmış olan bir filozoftur (Canto-Sperber, 2003: 35).

Tamamen ahlâki yaklaşımlarının faydacılık ilkesi üzerinden değerlendirilebilir olduğu görülen Mill, bütün “iyi” davranışların ve eylemlerin ahlâki alt yapısının “fayda” bağlamında okunabileceğini vurgulamıştır. Mill, “bu eylemlerin muhataplarının, bu tür eylemler sayesinde mutluluklarının artacağını ileri sürerken”, ancak “hiyerarşide üst konumda bulunan manevi/ruhsal sevinçler ile onlara göre daha alt düzlemde yer alan fiziksel/tensel sevinçler (ve hazlar) arasında fark gözetir. Dolayısıyla da ona göre, bu üst düzlemdeki ihtiyaçların giderilmesine alttakilere göre her halükârda öncelik tanınmalıdır (aktaran Pieper, 2012: 228-229)”.

Mill bu görüşlerini geniş şekilde işlediği ünlü *Hürriyet Üzerine* adlı eserinde, toplumun genel anlamda meşru olarak uygulamış olduğu birey üstündeki “iktidarının” temel bağlamda “toplumsal özgürlük ile bireysel çıkarlar arasına koyulmuş bir sınır” olduğunu vurgulamaktadır. Mill burada, devletin özellikle yasalar eliyle yürütmüş olduğu faaliyetler ve onlara dayanarak uyguladığı fiziksel baskının, “kamuoyunun desteklediği ahlâksal yardımlaşmayı kullandığı” güç ile desteklenmesini normal görmekte, fakat “hiç kimse kendisinden başka kimseyi ilgilendirmeyen konularda belli bir eyleme zorlanamayacağı için, karşılıklı ilişkilerin yönetilmesi ile bireyin refahı arasında artan bir karşılığın” olduğunu da görülmesi gerektiğini ayrıntılı bir şekilde izaha çalışmıştır. Bu noktada Mill’in, özellikle bireyin özgürlük alanı ile “toplumun eylem alanına ait olanı” ayırma konusunda ortaya koyduğu düşüncelerin modern siyaset düşüncesi içinde kendisine oldukça geniş bir tartışma alanı bulduğu görülmüştür (Ruby, 2012: 102).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Modern dönem ile birlikte “yasallık” ve “meşruiyet” tartışmaları üzerinden filozofların ve düşünürlerin, meşruiyetin tam olarak tanımını koyabilme noktasında “iktidar ilişkileri ya da yasaya itaat, haklı/adil olan” üzerinden bir tatmine ulaşmaya çalıştıkları görülmüştür. Bu anlamda düşünür ve filozofların, kendi anlamlandırdıkları “adalet rejimi gerçeği” tüm yönleriyle ele alındığı zaman “bir etik mecburiyete” sahip bir mahiyette ortaya konabilmektedir. Bu durumu özellikle siyasal filozof ve düşünürler bağlamında önemli hale getirenin de “erdemli toplumla bütünleşmesi değil, daha ziyade, zamansız olabilmesi” olduğu görülmektedir (Ruby, 2012: 130).

Etik ve siyaset ilişkisi bağlamında ortaya konan düşüncelerin Antik Yunan düşüncesinden bu yana belli değişim ve dönüşümler gösterdiği bir vakadır. Etik ile siyasetin arasındaki ilişkide belirleyici bir şekilde “erdem” ve “adil olana” ulaşma üzerinden yürütülen tartışmaların, insan ve insana olan yaklaşım değişiklikleri ile çağlar boyunca hangi parametreler üzerinden yürütülmesi gereğine dayanan anlayışların, çerçevesinde belli farklılıklar olsa da ana mahiyetini yitirmeden modern dönemlere ulaştığı görülmüştür.

⁸Türkçe’ye “yarcılık” olarak da girmiş bulunan “faydacılık düşüncesi”, genel olarak felsefi bir anlayış olarak, şu şekilde ayrıntılı olarak betimlenmeye çalışılmıştır; “genel olarak ilkesel ahlâksal farklılıklar iki düşman aileye ayrılır: bazı eylemlerin kendi içlerinde iyi ya da kötü olduklarını kabul eden mutlakçı (ya da deontolojik) ahlâklar ve eylemlerin sadece sonuçlarına göre değerlendirilmeleri gerektiğini savunan sonuççu ahlâklar. Bu ikinci grupta ‘olabildiğince çok insanın olabildiğince mutlu olması’ni amaç edinen yarcılık öğretisi önemlidir ve hatta bir arketiptir çünkü söz konusu öğretiyi Anglosakson dünyadaki tüm ahlâk teorileri içinde en çok tartışılan teori yapmıştır”. Bu anlayış antik zamanda da günümüz modern dünyadaki ele alınıp şekilleri içinde de “doğalcı ya da nesnel bir zevkler ve acılar anlayışına dayandıkları düşünülerek bu tavırların yarcılık anlayışı dışında” da bazı ahlâki ekollerde de farklı değerlendirmelerle ele alınabildiğini göstermiştir. Ancak modern dönem faydacılığı genel olarak Bentham’ın (1748-1842) düşünceleri merkezli olarak, “bireyin kendisine ve başkalarına zarar veren zevklerle ilgili -özel bir takım güçlüklerin kaynağı” olabileceği öngörüsü üzerinden gelişmiştir (Séve, 2003: 970-971).

Etik ve siyaset ilişkisi bağlamında belli bir anlayış üzerinden ve Ortaçağ'daki Hıristiyanlık düşüncesinin etkisinin kaybetmesi bağlamında Machiavelli (1469-1527) üzerinden modern olana bir giriş yapılması genel olarak ilk başta ortaya koyulmaya çalışılsa da özellikle Batı düşünce dünyasında bağlamındaki zihinsel değişimin belli parametreleri çerçevesinde Reform, coğrafi keşifler ile sanayi devriminin sonuçları üzerinden okunması daha faydalı olabilir. Özellikle Batı düşüncesindeki iktisadi, siyasal ve toplumsal değişim ve dönüşümlerin ciddi olarak hem ahlaksal bağlamda, hem de siyasetin kuramsal olarak çerçevesinde önemli bir şekilde yeni yaklaşımları gündeme getirmiş olduğu ve bu bağlam üzerinden de belli düşünürlerin görüşlerinin modern dünyadaki etki ve siyaset ilişkisine yükledikleri anlamla beraber ön plana çıktıkları yadsınamayan gerçeklerdir.

Bu süreçte çalışmada ele alınan Spinoza, Kant, Hegel ve J. S. Mill'in modern dünyadaki siyasal olanın ahlaksal olan üzerinden yeniden değerlendirilmesi bağlamında hem kadim ile kurulan bağ hem de bireyin birçok farklı özelliği üzerinden farklı değerlendirmelere konu edilmesine yaptıkları katkı yönünden ön plana çıktıkları görülmektedir. Aynı zamanda da farklı ideolojik ve düşünsel mahiyetleri üzerinden değerlendirilebilecek olan birçok siyaset felsefesinin etik bağlam üzerinden değerlendirilebilecek olan konularını ele alışlarıyla bu düşünürler, hem öncü hem de birçok modern görüşün insani olan ve olmayan üzerinden değerlendirilmesinde de düşün yazını adına oldukça önemli bir yere sahiptirler.

Etik ve siyaset ilişkisinin bireylerin toplumsal bir varlık olarak hareket etmeleri bağlamındaki öneminin kamu yararı ile insanların erdemli davranmaları çerçevesindeki değerlendirmeleri noktasında önemli bir parametre olabileceği görülmüştür. Modern dönemde/dönemlerde insanoğlunun düşünsel ve felsefi olarak gelmiş olduğu yeni halinde de özellikle yukarıda etik ve siyaset ilişkisi bağlamında görüşleri irdelenen düşünürler üzerinden oldukça kayda değer bir noktada etkisi olduğu görülmektedir. Etik değerlerin, erdemli ve adil olma ile kamusal yarara uygun şekilde modern çağlarda yeni bir insani anlayışın ele alınmasında tekrar anlamlı bir şekilde değerlendirileceğinin önemli bir kabul olduğu görülmektedir.

5. KAYNAKÇA

- Arslan, Rıza (2016). *Siyaset Bilimine Giriş 'Kavramlar'*. Dora Basım-Yayın, Bursa.
- Ashford, Nigel (2009). *Özgür Toplumun İlkeleri*. (Yayına hazırlayan: Atilla Yayla), Liberte Yayınları, Ankara.
- Aydın, İnyet (2012). *Etik*. Pegem Akademi, Ankara.
- Bauman, Zygmunt (2011). *Postmodern Etik*. (Çev. Alev Türker), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bezci, Bünyamin (2006). "Hegel'in Felsefesinde Etik, Politik Olan ve Özgürlük". *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 2, ss. 235-251.
- Bilge, Muhittin (2012). "Geleneksel Moderne Etik ve Siyaset". *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 15, ss. 97-108.
- Bourgeois, Bernard (2003). "Hegel, George Wilhelm Friedrich". (Çev. İsmail Yerguz), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (Edit. Philippe Raynaud ve Stéphane Rials), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 359-368.
- Canto-Sperber, Monique (2003). "Ahlâk Felsefesi". (Çev. İsmail Yerguz), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (Edit. Philippe Raynaud ve Stéphane Rials), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 30-41.
- Ferry, Luc (2003). "Ahlâk (Etik)". (Çev. Emel Ergun), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (Edit. Philippe Raynaud ve Stéphane Rials), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 22-29, 332.
- Göze, Ayferi (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Güçlü, Abdülbaki vd. (2003). *Felsefe Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Hançerlioğlu, Orhan (2000). *Felsefe Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hazlitt, Henry (2006). *Ahlâkın Temelleri*. (Çev. M. Aydın ve R. Tapramaz), Liberte Yayınları, Ankara.
- Lazzeri, Christian (2003). "Spinoza, Benedict". (Çev. İsmail Yerguz), *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (Edit. Philippe Raynaud ve Stéphane Rials), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 830-838.
- Miller, David vd. (1995). *Blackwell'in Siyasal Düşünce Ansiklopedisi II (K-Z)*. (Çev. Bülent Peker-Nevzat Kıracı), Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Pieper, Annemarie (2012). *Etiğe Giriş*. (Çev. V. Atayman ve G. Sezer), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Ruby, Christian (2012). Siyaset Felsefesine Giriş. (Çev. Aziz Ufuk Kılıç), İletişim Yayınları, İstanbul.

Séve, René (2003). “Yararcılık”. (Çev. İsmail Yerguz), Siyaset Felsefesi Sözlüğü, (Edit. Philippe Raynaud ve Stéphane Rials), İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 970-976.

Thomson, David (2006). Siyasi Düşünce Tarihi. (Çev. Ali Yaşar Aydoğan vd.), Metropol Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Nihat ve Kadir Caner Doğan (2013). “Max Weber’de Etik-Siyaset İlişkisi”. Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Cilt: 8, Sayı: 6, ss. 881-893.

Yılmaz, Nihat (2022). “Siyasî Etiğin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”. Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi, yıl: 13, Sayı: 61, ss. 13-30.